

i del conjunt de l'evolució literària de l'escriptor. Aquests estudis van suposar una posada en valor d'aquest novel·lista i d'aquest títol, força menystingut fins aquell moment.

Els apartats cinc i sis, amb un estudi cadascun d'ells, s'ocupen, el primer, en la confluència estètica i de pensament entre Vayreda i Verdaguer, a partir de l'estudi i edició d'un conjunt de cartes creuades entre ambdós escriptors; el segon és un text més conjuntural sobre el centenari de l'Exposició Universal de 1888 i la situació de la literatura catalana. Tayadella, a partir de diversos testimonis publicats a la premsa del moment (singularment els d'Yxart, Sardà o Perés), constata la superació dels ideals (anacrònics) dels Jocs Florals en favor del realisme.

Com ja hem apuntat a l'inici, no ens trobem davant d'uns estudis nous, però no ens cansarem de subratllar la felicitat, la conveniència i l'interès positiu de reunir-los en aquest volum. A més, no cal insistir més sobre la qualitat i el rigor investigador de la professora Antònia Tayadella, perquè ja ho posen en relleu en el pròleg tres antics col·legues de l'autora. Enric Gallén (UPF), Josep Maria Domingo (UdL) i Enric Cassany (UAB) redacten un pòrtic en tres temps per ponderar-hi la vàlua personal, acadèmica i investigadora de Tayadella, tot un acte de reconeixement acadèmic i, també, d'afecte i d'amistat.

Estem convençuts que *Sobre la literatura del segle XIX* és ja una obra, un *vademècum*, de referència en els estudis sobre aquest segle. També ho ha reconegut així el jurat del Premi Crítica Serra d'Or 2014, en l'apartat d'Estudis literaris, que hi ha remarcat la vàlua del conjunt de la investigació i de l'aportació crítica d'Antònia Tayadella, ara renovada amb aquesta molt oportuna edició, apareguda en un nou moment de relançament dels estudis crítics sobre el segle XIX català.

Per acabar tan sols ens cal felicitar l'autora per haver-se decidit a facilitar l'accés als seus estudis a les noves generacions d'investigadors, d'estudiants i a la societat en general; a les entitats editores per haver fet possible l'edició material del volum, i a Josep Maria Domingo per haver-ne tingut cura i per haver acollit aquest títol en la col·lecció «El Vuit-cents», una col·lecció que creix i amb cada nou títol il·lumina una mica més aquesta centúria.

Gabriel SANSANO

Universitat d'Alacant

Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana

VENY, Joan / MASSIP, Àngels (2013): *Scripta mallorquina*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1.341 p. (2 volums)

Aquests volums són el tercer lliurament, després de la *Scripta eivissenca* (Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 2009) i de la *Scripta menorquina* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; Maó: Institut Menorquí d'Estudis, 2011), del projecte de recerca *Diatopia i canvi lingüístic. Scripta i variació dialectal*. Aquest projecte abasta tots els dialectes del domini lingüístic català i té com a finalitat estudiar la variació diatòpica de la llengua catalana en l'eix temporal tenint en compte la variació diastràtica a partir d'una àmplia selecció de textos, prioritàriament no literaris.

En quina mesura es reflecteix la llengua oral en l'escriptura? Es poden entreveure els canvis de la llengua parlada en els textos escrits? Hi ha mostres de l'articulació de la vocal neutra tònica? S'hi manifesta la iodització? I l'article salat derivat d'IPSE? Era només un article col·loquial? Es diferencien les /b/ de les /v/? Conviuen formes tradicionals mallorquines amb formes de la tradició escrita? Preguntes que obtindran resposta amb aquest extens corpus de textos.

El projecte *Scripta* permet de posar les bases d'una història diatòpica de la llengua catalana en la diacronia per mitjà d'un corpus de textos breus, editats anteriorment o inèdits, fragmentats o sencers, pertanyents a totes les èpoques, analitzats i comentats lingüísticament, fet que ha de permetre observar amb més detall i precisió els canvis evolutius en el contínuum històric.

La *Scripta mallorquina* consta de 347 textos que van del segle XIV (1300) al XX (1997), procedents de fonts diverses, sovint d'arxiu, pertanyents a gèneres i registres molt variats. La xifra de textos publi-

cats sobrepassa amb escriu els 101 de la *Scripta eivissenca* i els 119 de la *Scripta menorquina*, atès que l'illa de Mallorca, demogràficament més important, ha generat i genera més activitat administrativa i cultural. Tot aquest material es presenta en dos volums. El primer conté una introducció, on s'explica breument el projecte *Scripta*, i es fa un resum d'alguns dels trets lingüístics més destacats que es poden observar en els textos mallorquins estudiats. El cos d'aquest generós volum de 1.039 pàgines el formen el capítol «Textos i comentaris» (seguint el model dels altres dos llibres publicats) on trobem editats i comentats els textos seleccionats. El segon volum conté l'índex de mots, un extens glossari amb totes les paraules comentades en les anàlisis lingüístiques i, al costat, la referència de l'any i del gènere textual.

Els comentaris es componen de tres apartats:

A. Explicació de la procedència del text, amb la referència bibliogràfica si ja ha estat editat, se'n precisa el títol de l'obra, la data, l'autor —si és conegut— i un breu resum del contingut i de la situació contextual.

B. Comentari lingüístic, subdividit en apartats dedicats a grafia, fonètica, morfosintaxi i lèxic.

C. Conclusió, on s'exposen els trets lingüístics més significatius del text i es posa l'accent en aquells que reflecteixen la presència de formes diatòpiques mallorquines.

Atès l'important volum de textos editats, lectors i estudiosos hi podran trobar una font inesgotable de dades de gran interès lingüístic de la variant mallorquina. En l'apartat de grafies destaca la presència de la grafia *a* per indicar la vocal neutra tònica, mantinguda regularment en l'escriptura fins al segle XIX quan es troba sovint *e* per representar gràficament aquest so: *matre* 'metre', *dotsana* 'dotzena', *prànan* 'prenen', *candales* 'candeles', *fayna* o *feyne* 'feina', *cayen* 'queien', *têmis* 'temis'; quan aquesta vocal està situada entre dues labials es pronuncia *o*: *vou* 'veu', *voura* 'veure', *boure* 'beure', etc.

Altres aspectes interessants que es reflecteixen en els textos de la *Scripta mallorquina* fan referència, per exemple, a la representació de [k] final per *-ch* (*sinch*, *préstech*, *loch*, *astròlech*...); les diferents grafies per representar la consonant palatal [ʎ] *yl*, *l*, *ll* (*colteyl*, *eyl* 'ell', *vermels*, *estovales*, *loch*, *Malorqua*, *cullera*, *tovalliolas*, etc.) o les nombroses solucions gràfiques que al llarg del temps han representat la palatal nasal [ɲ]: *ny*, *y*, *yn*, *ñy*, *ñi*, *ñ* (*senyals*, *estranyes*, *payn*, *anys* / *ays* / *añs* / *añys*, 'anys', *atèyer* 'atènyer', *sayir*, *castayer*, *lluñi*, *viña*, *señora*, etc.). La grafia castellana *ñ* no apareix fins a finals del segle XVI.

En referència a la fonètica, és general la confusió *a/e* àtones, en contrast amb el manteniment de la distinció de *o/u* àtones, tret característic encara avui del mallorquí (excepte a Sóller on es confonen les dues vocals en [u]). Només en contextos amb *i* tònica, i a voltes àtona, es manifesta la grafia *u* per la pronúncia en [u]: *acullir*, *cullir*, *cullita* *cuxinera*, *durmit*... Quant a la iodització, només s'hi manifesta esporàdicament (*forreyat*, *paya*, *teyadors* o *truy* a finals del XIV) i en textos més propers a l'oralitat (ronalles, glosses...); no serà fins ben entrat el segle XVIII quan es desplegarà més àmpliament en l'escriptura. Així, els textos presenten solucions pròpies de la llengua literària comuna a tots els parlars i es troba com a grafia de continuïtat *ll* o *l*.

També hi podem trobar altres característiques mantingudes en el parlar actual: la pèrdua de la *-s* intervocàlica (*camies* 'camises', *fuel* 'fusell'), la pèrdua de la *-a* final dels esdrúixols (*glori* 'glòria'), però al costat de les formes comunes *glòria*, *ciència* o *història*. Més freqüents són les reduccions dels grups —*gual/qua* àtons: *aygo* 'aigua' (s. XIV), *Pascho* 'Pasqua' (segle XVI), o *coranta* 'quaranta' (s. XV), les assimilacions vocàliques com *homo* 'home' (des del XVIII), *covo* 'cova' (s. XVI), *nostro* 'nostre' (mitjan s. XV) o la manca de palatalització dels grups consonàntics romànics *T'L*, *D'L* o *J'L*: *motlos* 'motlles' (mitjan s. XV), *batle* 'batlle' (mitjan s. XIV), *espatla* 'espatlla' (finals s. XIX), *vetlada* 'vetllada' o *vetla* 'vetlla' (s. XVIII), tret propi del català antic i el valencià.

En el camp de la morfologia sorprèn l'escassa representació en els textos d'una altra característica molt significativa del balear actual: l'article salat derivat de *ipsu*. Un cop més aflora en textos clarament orals i, sobretot, a partir del segle XVII, compartint espai amb l'article literari comú (*el* o *lo* i *la*). No serà fins al segle XIX quan es manifestarà en l'escriptura d'una manera més sistemàtica. Aquesta absència contrasta amb la morfologia verbal, on trobem des dels inicis trets conservats fins avui dia com la desinència zero del present d'indicatiu (*prech*, *advertesch*, *jo confés*), les desinències *-am* i *-au* de les perso-

nes 4 i 5 del mateix temps (*trobam, pensau, mirau*), les formes *deim* i *deis* del verb *dir* que han arrossegat per analogia verbs com *creure* (*creis-me, creim*) o *veure* (*veim, veis*, aquesta darrera documentada ja a finals del xvi) o els incoatius en *-esc* (*serveasca, exercesca*).

En sintaxi, destaca la combinació CD+CI dels pronoms febles, exclusiva en l'actualitat del mallorquí, i que ja trobem en l'escriptura des del segle xiv amb continuïtat fins avui dia: *el te don, la te duré, la't daré, la vos explicaré, la vos duré...* Fins al segle xix és habitual trobar-hi la concordança del participi amb el pronom i l'ús de l'auxiliari *ésser*: *ets vengut, és entrat, són partits, són sortits, són stats guiats, són estades publicades, és estat molt ben pagat*, generals en la llengua antiga però que avui només s'estenen per Mallorca i Menorca amb marcada nota de rusticitat i que, segons Joan Veny (*Els parlars catalans*, ed. Moll, 1998, p. 68), «No li queden gaires dècades de vida a aquesta construcció». Un dels darrers documents on apareix és del 1917 (*és arribada l'hora*), testimoni profètic de la seva desaparició.

És en l'apartat del lèxic on es manifesten els trets més genuïns del mallorquí. Al costat de nombrosos mots propis com *batiat* 'batejat', *ver* 'veritat', *agranar* 'escombrar', *cuscosonera* 'cuscussonera', *possestió* 'masia', ca 'gos', *caduffa* 'recipient de terrissa', *prest* 'aviat', *calsons* 'pantalons', *cobribanchs* 'cobertors per tapar un banc', *tafona* 'molí d'oli', *gúmenes* 'cordes grosses (també en tortosí)', *dobler* 'moneda antiga' (avui *dobber*), *marietes* 'grans de rosari', *perjuí* 'perjudici', *regatar* 'trencar, tallar pedra', *torcabocas* 'torcaboques, tovallons', etc. hi trobem un ampli ventall de mots classificats segons siguin arcaïsmes (*ab* 'amb', *argent*, *forment*, *vas* 'sepultura', *habitador* 'habitant', *quiscun*), cultismes (*apetit*, *pròxims*, *conclús*, *çelant* 'zelant, zelós'), castellanismes (que no comencen a aflorar en l'escriptura fins a finals del xvii i principis del xviii per fer-se més evidents a partir del xix (*locos*, *medruga* 'madruga', *pués*, *socorro*, *gostar*, *encerrat*, *lienzo*), vulgarismes, polimorfismes (*dar/donar*, llatínismes (*circa*, *ítem*, *Pater noster*, *primo* 'primer'), unitats fraseològiques (*alanquantra* 'a l'encontre', *basta prou* 'n'hi ha prou', *feu conta* 'teniu intenció'). Són interessants també des del punt de vista lèxic els textos que presenten un camp semàntic particular (producció de vi, ornitologia, pagesia, tèxtil, món del ferrer, collita de l'oliva, medicina, entorn natural, nàutica) per la riquesa terminològica específica que contenen.

Celebrem, doncs, la publicació de la *Scripta mallorquina* perquè posa de nou a l'abast dels estudiosos un corpus de textos fiables en totes les seves variants, que incrementen notablement i brillant el projecte inicial *Scripta* que ha de permetre investigar, comparar, i aclarir també, aspectes de l'evolució interna de la llengua fins ara no resolts del tot o que han estat massa sovint poc o mai comprovats.

Montserrat ALEGRE i URGELL

VILLENA, Isabel de: *Vita di Cristo*. Introducció, traducció i notes de Simone SARI. Milà: Editorial Libri Paoline, 2013.

Simone Sari,¹ especialista en literatura catalana medieval, ha publicat en italià, per primera vegada, una antologia de la *Vita Christi*, escrita per Isabel de Villena (abadessa del convent de la Trinitat) i impresa per sor Aldonça de Montsoriu a València (1497), a instàncies d'Isabel la Catòlica.

La selecció de textos està basada en l'antologia publicada per Albert Hauf en 1995, Barcelona, Edicions 62. L'edició completa de referència, per a l'estudi de la introducció i la comprensió global de l'obra, és l'edició de Vicent J. Escartí: Isabel de Villena, *Vita Christi*, València, 2011.

En l'estudi introductori Simone Sari analitza, en primer lloc, la biografia d'Isabel de Villena i el context cultural en què va viure. L'obra d'Isabel de Villena és un text excepcional pel fet d'haver estat escrita per una dona: l'abadessa del convent de la Trinitat a València, al segle xv, quan l'accés de les dones a la cultura era força restringit.

1. Simone Sari (Ordezo Treviso, 1978). Membre de l'AISC (Associació Italiana d'Estudis Catalans). Ha centrat els seus estudis de literatura medieval en l'obra de Ramon Llull. Es doctorà en 2009 amb la tesi *La mariologia per i laici, ed edizioni critiche del Plant de la verge, delle Hores de santa Maria de Ramon Llull*.